

94(560)

22 99

OSMANLI TARİHİ

III. CİLT, 2. KISIM

XVI. YÜZYIL ORTALARINDAN
XVII. YÜZYIL SONUNA KADAR

İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI

TÜRK TARİH KURUMU

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI

XIII. Dizi - Sayı: 16^{2f}

DÜNYA TARİHİ

OSMANLI TARİHİ

III. CİLT, 2. KISIM

XVI. YÜZYIL ORTALARINDAN
XVII. YÜZYIL SONUNA KADAR

İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI

Metin dışında 1 şecere, 23 resim vardır.

7. baskı (Tıpkı Basım)

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ - ANKARA

2011

İ Ç İ N D E K İ L E R

TÜRK TARİH KURUMU'NUN NOTU V

Y İ R M İ S E K İ Z İ N C İ B Ö L Ü M

OSMANLI DEVLETİNE TÂBİ HÜKÜMET VE BEYLİKLER 1-115.

XVI. yüzyılın ikinci yarısıyla XVII. yüzyılda Kırım Hanlığı 1.

Kırım Hanlığının ehemmiyeti 1.—II. Mehmed Giray 1. — İslâm Giray 4. — Gazi Giray (birinci defa) 5. — Gazi Giray (ikinci defa) 6. — Selâmet Giray 8. — Canbey Giray 10. — III. Mehmed Giray 11. — Canbey Giray (üçüncü defa) 12. — İnanet Giray 13. — Bahadır Giray 15. — IV. Mehmed Giray 16. — III. İslâm Giray 16. — IV. Mehmed Giray (ikinci defa) 18. — Âdil Giray 19. — Selim Giray 20. — Murad Giray 20. — Hacı Giray 21. — Selim Giray (ikinci defa) 22. — II. Saadet Giray 24. — Safa Giray 24. — Selim Giray (üçüncü defa) 25. —

Kırım Hanlarına ait bazı malûmat 26.

Kırım Hanları 26. — Kırım Hanlarının sefere daveti 30. — Kırım Hanlarının Pâdişah tarafından kabulleri 31. — Kırım Hanlarına dair diğer müteferrik malûmat 33. — Kırım Hanları divanı 34. — Kırım Hanlığının kuvvetleri 36. — Kırım şehzâdeleri 40. —

XVI. yüzyıl ortalarından XVII. yüzyıl sonuna kadar gelen Kırım Hanları silsilesi 42.

XVI. yüzyıl sonuyla XVII. yüzyılda Mekke-i Mükerrerme Emîrliği 43.

XVI. yüzyıl ortalarından XVII. yüzyıl sonuna kadar Erdel Kırallığı 46.

XVI. yüzyıl sonlarında Erdel vaziyeti ve Batori âsilesi 46. — İmparatorun Erdel'deki tahakkümü- 49. — İştvan Boçkay 50. — Boçkay'ın Erdel krallığı tacı giymesi 51. — Batori Gabor 53. — Betlen Gabor 55. — Betlen İştvan 59. — I. Rakoçi Gorki 60. — II. Rakoçi 62. — Barçkay Ekoş 64. — Seydi Ahmed Paşa'nın Erdel harekâtı 65. — Varad'ın zaptı 66. — Kemeni Yanos 67. — Apafi Mihal (Mihalu Apaffy) 67. — Vasvar muahedesi mücibince Erdel krallığının vaziyeti 69. — II. Apafi Mihal 70. — Erdel krallığının Avusturya'ya gelmesi 71. — Tököli İmre'nin Erdel krallığı 72. —

Orta Macar (Kurs) kiralığı 73.

I. Leopold zamanında Macarların durumu 73. — Teleki Mihal ve Tököli İmre 74. — Tököli'nin Osmanlılara başvurması 75. — Kara Mustafa Paşa'nın Tököli'yi himayesi 75. — Tököli'nin Orta Macar kiralı olması 76. — Osmanlıların Tököli'ye yardımı 76. — Tököli'nin Erdel kiralığı ve son durumu 77.—

XVI. yüzyıl ortalarından XVII. yüzyıl sonlarına kadar Eflâk Voyvodalığı 78.

II. Mihal'in voyvodalığı 79. — Osmanlıların aleyhine ittifak ve Mihal'in isyanı 80. — Eflâk'ta Osmanlı hâkimiyetinin yeniden teessüsü 82. — Basarab Matei ve Kostantin Şerban voyvodaları 83. — 1659 dan 1699 a kadar Eflâk vaziyeti 86. —

Boğdan Voyvodalığı 89.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında Boğdan voyvodalığı 89.—

XVII. yüzyılda Boğdan durumu 94.

XVII. yüzyılda Boğdan vaziyeti 94.—

Nakşe ve Şira Dukahları 101.

Dukahın kuruluşu 101. — Dukahın Osmanlı nüfuzu altına girmesi 101. — Yasef Nasi'nin dukahı 103. —

Gürcü prenslikleri 104.

Gürcistan 104. — Osmanlılarla ilk temas 105. —

Kazak Hatmanlıkları 110.

Kazaklar hakkında kısa malûmat 111. —

Raguza veya Dubrovník Cumhuriyeti 114.**YİRMİDOKUZUNCU BÖLÜM****XVI. YÜZYILIN SON YARISI İLE XVII. YÜZYILDA AVRUPA 116-135.****Avrupa'ya umumî bir bakış 116.**

Avrupa devletleri 116. — Lüter mezhebinin yayılması 116. — Katolik tarikatları 117. —

XVII. yüzyılda katolik tarikatlerinin Türkiye'deki faaliyetleri 117.

Fransızların çalışmaları 117.—

XVI. yüzyıl ortasıyla XVII. yüzyılda Büyük Avrupa devletleri 120.

I. FRANSA 120.

Fransa'da dini ve siyasi mücadeleler 120. — IV. Hanri ve XIII. Lui 121. — Rişlyö ve Mazaren zamanları 121. — XIV. Lui zamanı 122. —

II. İNGİLTERE 123.

Mezhep mücadeleleri 123. — Jak ve Şarl zamanları 124. — Uzun parlamento 125. — Tori ve Vig partileri 126. — II. Jak ve Giyyon Döranj 126. —

III. AVUSTURYA (ALMAN) İMPARATORLUĞU 127.

IV. XVII. YÜZYILDA İSVEÇ KIRALLIĞI 123.

İsveç kiralığı 123. —

V. RUSYA ÇARLIĞI 130.

Rusya'da Çar İvan âilesi 130. — Türeme çarlar 130. — Romanov hânedanı 131. —

VI. LEHİSTAN KIRALLIĞI 132.

Sigismund'un idaresi 132. — Lehlilerin Güney hududundaki siyasetleri 133. — Lehlifere tâbi Kazakların rolleri 133. — İsveç ve Leh muharebesi 134. — Lehistan'ın iç durumu 134. —

UTUZUNCU BÖLÜM

XVI. YÜZYIL ORTALARINDAN XVII. YÜZYIL SONUNA KADAR OSMANLILARIN AVRUPA DEVLETLERİYLE MÜNASEBETLERİ 136-242.

Osmanlı - Papalık münasebetleri 136.

Papaların yeni siyasetleri 136. — Papaların Osmanlı ülkesindeki dini faaliyetleri 136. —

Osmanlı - Venedik münasebetleri 138.

İncebahtı muharebesinden sonraki münasebetler 138. — Emmo hâdisesi 138. — Hudud vak'aları 139. — I. Ahmed zamanından sonraki münasebetler 139. — Lagosta adası meselesi 140. — IV. Murad zamanındaki Avlonya hâdisesi 141. — Girid meselesi yüzünden muharebe 142. —

Osmanlı - Floransa münasebetleri 146.

Floransa'nın korsan gemileri 147. — Maan-oğlu'nun Floransa'yı teşviki 149. —

Osmanlı - Ceneviz münasebetleri 149.**Osmanlı - Rus münasebetleri 150.**

XVI. yüzyılın ikinci yarısındaki münasebetleri 150. — Rus ve Leh düşmanlığına karşı Osmanlı siyaseti 152. — Kırım Hanları ile Rusların çarpışmaları 153. — Ruslara tâbi Kazakların Azak kalesini elde etmeleri 154. — Çar tarafından Azak kalesinin iadesi 154. — İslâm Giray'ın muvaffakiyetleri 156. — Kazakların Karadeniz'deki faaliyetleri 157. — Sarıkamış Kazakları hatmanı Petro Doreşenko 160. — Doreşenko'nun Ruslara tâbi olması 161. — Çehrin'in zaptı ve sulh 162. — Osmanlı hükûmetinin Ruslarla bozuşmak istememesi 163. — Rusların Kırım'a taarruzları 163. — Azak kalesinin sukutu 164. — Karlofça müzakeresi 164. — İstanbul muahedesi 165. —

XVI. yüzyıl ortalarından sonlarına kadar İvan Hanedanı 165.**XVI. yüzyılda Romanov Hanedanı 165.****Osmanlı - Lehistan münasebetleri 166.**

Leh kralının Boğdan üzerinde nüfuz tesis etmek istemesi 166. — Fransa kralının kardeşi Hauri'nin kralığa intihabı 167. — Erdel kralının Leh kralı intihabı 169. — Lehistan'a Vasa hanedanından kral intihabı 171. — Lehistan hükûmetinin Boğdan'a müdahalesi 173. — Leh kralının voyvodaları himayesi 175. — Lehlerle muharebe 175. — Lehlerin Boğdan ve Eflâk'a taarruzları 177. — 1625 ve 1630 anlaşmaları 177. — Lehlerle karşı Ruslarla bir anlaşma 178. — IV. Murad'ın Lehistan seferine hazırlığı 179. — Hudud boyu ihtilâfları 180. — Bir kısım Kazakların Hırım Hanı tarafına geçmeleri 180. — İslâm Giray'ın Lehleri ağır şartlarla sulha mecbur etmesi 181. — Osmanlı hükûmetinin Lehlere yardımını 182. — Kazak Hatmanı Doreşenko yüzünden Osmanlı-Leh dostluğunun bozulması 183. — Lehlerle muharebe ve Bucağ muahedesi 185. — Muharebenin tekrar başlaması ve sulhün yenilenmesi 185. — Sobyeski'nin imparatorla ittifakı 186. — Lehistan kraları 187. —

Osmanlı - Avusturya münasebetleri 189.

İmparatorun Erdel üzerinde hak iddiası 190. — Zitvatoruk muahedesinde bazı tadilât 190. — Sön anlaşmasına kadar olan durum 192. — Birinci Sön görüşmeleri 193. — İkinci Sön anlaşmasına kadar geçen olaylar 194. — İkinci Sön görüşmeleri 195. — İsveçle muharebe eden imparatorun müşkül durumu 195. — Osmanlı hükûmetinin tarafsız kalması 196. — İstanbul muahedesi 198. — İmparatorun Erdel işine müdahale etmek istemesi 199. — Kara Mustafa Paşa'nın siyaseti 201. —

XVI. yüzyıl sonlariyle XVII. yüzyılda Avusturya (Habsburg) Hanedanından gelmiş olan Alman İmparatorları 202.**Osmanlı - Fransa münasebetleri 203.**

Kanunî'nin ölümünden sonraki münasebetler 203. — XVI. yüzyıldan sonraki münasebat 203. — Jak Jermini 204. — İstanbul'da Cezvit faaliyeti 206. — Dö Lahcy zamanı 208. —

XVI. yüzyılın son yarisiyle XVII. yüzyılda gelen Fransız kırılları 219.**Valya Hanedanından gelen kırıllar 216.****Osmanlı - İspanya münasebetleri 216.**

İspanya ile anlaşmada İngilizlerin tesiri 218. —

XVI. yüzyılın ikinci yarisiyle XVII. yüzyıldaki İspanya kırılları 221.**Osmanlı - Portekiz münasebetleri 221.**

Fas üzerinde Osmanlı-Portekiz siyaseti 222. —

XVI. yüzyıl sonlariyle XVII. yüzyıldaki Portekiz kırılları 223.**Osmanlı - İngiltere münasebetleri 224.**

İngilizlerle ilk temas 224. — Ticari ve siyasi münasebetler 224. — Fransızların serbest ticareti önlemek istemeleri 225. — İngiltere'deki inkılâp dola-yisiyle İstanbul'da iki İngiliz elçisi 230. — Bir dâva münasebetiyle şeyhül-islâmı Bendish ihtilâfı 231. —

XVI. yüzyılın ikinci yarisiyle XVII. yüzyıldaki İngiliz kırılları 234.

Osmanlı - Felemenk münasebetleri 235.

Nederlanda'nın serbest ticaret için müracaatı 235. — İstanbul'da daimî Felemenk elçisi 237. —

Osmanlı - İsveç münasebetleri 238.

Otuz sene muharebesi ve Osmanlılar 238. — İsveç kralının Ruslar aleyhine ittifak teklifi 240. — İsveç kralının Osmanlıları Lehliler aleyhine tahrikleri 241. —

İsveç'te Vaza kiral âilesi 242.

OTUZBİRİNCİ BÖLÜM

BAZI İSLÂM DEVLETLERİYLE OLAN
MÜNASEBETLER 243-269.**Osmanlı - İran münasebetleri 243.**

Safevîlerin Anadolu Kızılbaşlarını tahrik etmek emelleri 243. — Şah Tahmasb'tan sonra İran vaziyeti 244. — İran muharebesi ve Ferhad Paşa müsalehası 244. — Şah'ın sulhü bozması ve Nasuh Paşa müsalehası 247. — İran'la tekrar muharebe ve Serav müsalehası 247. — Bağdad'ın teslimi üzerine İran'la harp ve Kasr-i Şirin muahedesi 248. —

İran'da Safevî Hanedanı silsilesi 251.**Osmanlı - Özbek Hanlığı münasebetleri 252.**

Özbek devletiyle ilk münasebetler 252. — İki sünnî devletin Şii İran aleyhine anlaşmak istemeleri 253. — Özbeklere harp malzemesi yardımı 254. — XVII. yüzyıl sonuna kadar olan münasebat 258. —

**XVI. ve XVII. yüzyıllarda Cuci Han evlâdından
Semerkand ve Buhara'daki Şeyhani ve Cani Hanedanı 260.****Hindistan Hükümdariyle olan münasebetler 261.**

Hindistan'da Gurkanlı (Timuriler) devletiyle münasebetler 263. — Şah Cihan ile münasebet 265. — Maan-oğlu Hüseyin Bey'in sefirliği 267. —

Osmanlı - Fas münasebetleri 268.

OTUZİKİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL ORTALARINDAN XVII. YÜZYIL
SONUNA KADAR ASKERİ VAZİYET 270-288.**Kapıkulu Ocakları 270.****Yeniçeri Ocağı 270.**

Yeniçerilerin serkeşlikleri 272. — Yeniçerilerin pâdişahı saraya sokmamak kararları 273. — Pâdişahın kanuna riayete mecbur olması 274. — Ocağın bozulmasının sebepleri 274. — Ocak mevcudu 275. — Ocak ısyanlarının başlıca sebepleri 275. — Diğer yaya ocaklar 277. —

Kapıkulu Suvari Bölükleri 277.

Suvari ocağına kayd işinin bozulması 277. — Suvari bölüklerinin divan basmaları 279. — İsyanların tekrerrüü 279. — Mere Hüseyin Paşa'nın teşvikiyle ayaklanma 280. — IV. Murad'ın icraâtı 280. — Sofu Mehmed ve Köprülü Mehmed Paşalar zamanındaki ayaklanmalar 281. — Düşman karşısındaki isyan 281. — Suvari ocağı mevcudu 282. —

Eyâlet askerleri 282.**Tımarlı veya Topraklı Suvariler 282.**

Tımarlı suvari sınıfının bozulması 282. — Tımarlı suvarinin geri hizmetlerde istihdamları 284. — Tımar bedeli ismiyle vergi alınması 284. —

Geri Hizmet Ocakları 285.

Yörük ve müsellemler 285. — Yaya ve müsellemler 286. —

Öncü Kıtaları 286.

Akıncılar 286. — Deliler 287. — Azaplar 287. — Gönüllüler 287. — Beğliler 287. — Fârisan 288. —

OTUZÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNİN İDARÎ TAKSİMATI 289-305.

Eyâlet ve vilâyetler 289.

XVI. yüzyıl ortalarına kadarki eyâletler 289. — Daha sonra teşekkül eden eyâletler 289. — XVII. yüzyılın ilk yarısındaki eyâletler 290. — Eyâlet valilerini dereceleri 291. — Vilâyet idarelerinin za'fa uğramasının sebepleri 292. —

Garp Ocakları 293.

Garp ocaklarının kuruluşu 293. — Cezayir ocağı 293. — Tunus ocağı 295. — Trablusgarp ocağı 296. —

Cezayir'in idaresi 296.

Beylerbeği ve ocaklılar 296. — Ağalar devri 298. — Dayılar devri 299. —

Tunus idaresi 300.**Trablusgarp idaresi 302.**

Trablusgarp Dayıları 302. —

Garp Ocakları donanması 303.

Garp ocakları donanmasına gemici tedariki 304. —

OTUZDÖRDÜNCÜ BÖLÜM**TOPRAĞIN TAKSİMATI VE İDARESİ 307-314.**

Üç nevi arazi 307. — Miri arazinin taksimati 308. — Has, zeamet ve timar 310. — Sahib-i arz ve köylü 311. —

OTUZBEŞİNCİ BÖLÜM**XVI. YÜZYIL SONLARIYLA XVII. YÜZYILDA
OSMANLI DENİZCİLİĞİ 315-322.****XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Donanması 315.**

Osmanlı denizciliğinin ehemmiyetini kaybetmesinin sebepleri 315. —

XVII. yüzyılda Osmanlı donanması 317.

Donanmanın yelkenliye çevrilmek istenmesi 317. — Osmanlı donanmasının çıkışı 318. — Donanmanın Akdeniz'de harp nizamı üzere hareketi 319. — Bazı Osmanlı gemileri 320. — Tersaneye gemi ve iş yapan yerler 321. — Tersane halkı 322. — Tersane ricali 322. —

OTUZALTINCI BÖLÜM**OSMANLI DEVLETİNİN BIRBUÇUK ASIRLIK
MERKEZ TEŞKİLÂTI 323-329.**

Divan-ı hümayun 323. — Divan-ı hümayun ve divan hey'eti 323. — Divan günleri 327. — İkinci divanı 327. — Sefer divanı 328. — Ulûfe divanı 328. —

OTUZYEDİNCİ BÖLÜM

XVI. VE XVII. YÜZYILLARDA OSMANLI
MALİYESİ 331-337.

Maliyenin kuruluşu 331.

Hazine teşkili 331. — Defterdarlar 331. — Maliye defterleri 332. —

Osmanlı Devleti hazineleri 332.

Enderun hazinesi 332. — Birun hazinesi 333. — Dış ve iç durumlar sebebiyle bütçe açığı 333. — Sultan Murad'ın son senelerindeki hazine 334. — Akça ayarının bozulması 335. — Tarhoncu bütçesi 336. — Köprülü Mehmed Paşa zamanındaki bütçe 336. — Uzun harp senelerindeki mali durum 337. —

OTUZSEKİZİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYILIN İKİNCİ YARISIYLA

XVII. YÜZYILDA OSMANLI VEZİR-İ ÂZAMLARI 339-448.

Sokollu Mehmed Paşa 339. — Ahmed Paşa 339. — Sinan Paşa (birinci defa) 340. — Siyavüş Paşa 342. — Özdemiroğlu Osman Paşa 343. — Hadım Mesih Mehmed Paşa 346. — Siyavüş Paşa (ikinci defa) 346. — Sinan Paşa (ikinci defa) 346. — Ferhad Paşa (birinci defa) 347. — Siyavüş Paşa (üçüncü defa) 350. — Sinan Paşa (üçüncü defa) 350. — Ferhad Paşa (ikinci defa) 350. — Sinan Paşa (dördüncü defa) 350. — Lala Mehmed Paşa 350. — Sinan Paşa (beşinci defa) 351. — Damad İbrahim Paşa 351. — Çağalazâde Yusuf Sinan Paşa 354. — İbrahim Paşa (ikinci defa) 357. — Hadım Hasan Paşa 357. — Cerrah Mehmed Paşa 358. — İbrahim Paşa (üçüncü defa) 359. — Yemişçi Hasan Paşa 359. — Yavuz Ali Paşa 360. — Lala Mehmed Paşa 361. — Derviş Paşa 362. — Kuyucu Murad Paşa 363. — Nasuh Paşa 365. — Öküz Mehmed Paşa 367. — Halil Paşa (birinci defa) 370. — Öküz Mehmed Paşa (ikinci defa) 373. — Güzelce Ali Paşa 373. — Ohrili Hüseyin Paşa 374. — Dilâver Paşa 375. — Ohrili Hüseyin Paşa (ikinci defa) 375. — Kara Davud Paşa 375. — Mere Hüseyin Paşa 376. — Lefkeli Mustafa Paşa 377. — Gürcü Mehmed Paşa 377. — Mere Hüseyin Paşa (ikinci defa) 379. — Kemankeş Kara Ali Paşa 379. — Çerkes Mehmed Paşa 379. — Hafız Ahmed Paşa (birinci defa) 380. — Halil Paşa (ikinci defa) 382. — Boşnak Hüsrev Paşa 382. — Hafız Ahmed Paşa (ikinci defa) 384. — Topal Receb Paşa 384. — Tabanyası Mehmed Paşa 384. — Bayram Paşa 385. — Tayyar Mehmed Paşa 386. — Kemankeş Kara Mustafa Paşa 387. — Sultanzâde Mehmed Paşa 391. — Salih Paşa 393. — Hezarpare Ahmed Paşa 394. — Sofu Mehmed Paşa 395. — Kara Murad Paşa (birinci defa) 397. — Melek Ahmed Paşa 398. — Siyavüş Paşa 400. — Gürcü Mehmed Paşa 402. — Tarhoncu Ahmed Paşa 404. — Derviş Mehmed Paşa 406. — İbşir Mustafa Paşa 408. — Kara Murad Paşa (ikinci defa) 410. — Süleyman Paşa 410. — Zurnazen Mustafa Paşa 411. — Boynu-

eğri Mehmed Paşa 412. — Köprülü Mehmed Paşa 414. — Fazıl Ahmed Paşa 418. — Kara Mustafa Paşa 420. — Bayburtlu Kara İbrahim Paşa 423. — Sarı Süleyman Paşa 425. — Siyavuş Paşa 426. — Nişancı İsmail Paşa 427. — Tekirdağ Mustafa Paşa 430. — Köprülü-zâde Fazıl Mustafa Paşa 431. — Kadı Ali Paşa 435. — Çalık Hacı Ali Paşa 436. — Bozoklu Mustafa Paşa 440. — Sürmeli Ali Paşa 441. — Elmas Mehmed Paşa 443. — Amcazâde Hüseyin Paşa 444. —

OTUZDOKUZUNCU BÖLÜM

XVI. YÜZYIL ORTALARINDAN XVII. YÜZYIL SONLARINA KADAR OSMANLI MÜFTÜ VEYA ŞEYHÜLİSLÂMLARI 449-489.

Müftü veya Şeyhülislâmlar hakkında 449.

İbtidadan XVI. yüzyıl ortalarına kadar gelen Şeyhülislâmlar 450.

Şemseddin Molla Fenari 450. — Fahreddin Acemi 450. — Molla Hüsrev 450. — Molla Gürani 451. — Molla Abdülkerim 451. — Alâüddin Arabi 451. — Efdalzâde Hamidüddin 451. — Ali Cemali (Zembilli Ali Efendi) 451. — Şemseddin Ahmed (İhni Kemal) 452. — Sadullah Sâdi Efendi 452. — Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi 452. — Abdülkadir Hamidi 452. — Fenarizâde Muhyiddin Efendi 452. — Ebüsssuud Efendi 453. —

XVI. yüzyıl ortalarından XVII. yüzyıl sonlarına kadar gelen Şeyhülislâmlar 453.

Hamid Efendi 453. — Ahmed Şemseddin Efendi 453. — Seyyid Mehmed Efendi 454. — Çivizâde Mehmed Efendi 454. — Abdülkadir Şeyhi Efendi 455. — Bostanzâde Mehmed Efendi (birinci defa) 455. — Bayramzâde Zekeriyâ Efendi 456. — Bostanzâde Mehmed Efendi (ikinci defa) 456. — Hoca Sadeddin Efendi 457. — Sunullah Efendi (birinci defa) 458. — Hoca-zâde Mehmed Efendi (birinci defa) 459. — Sunullah Efendi (ikinci defa) 459. — Ebül-Meyamin Mustafa Efendi (birinci defa) 460. — Sunullah Efendi (üçüncü defa) 460. — Ebül-Meyamin Mustafa Efendi (ikinci defa) 461. — Sunullah Efendi (dördüncü defa) 461. — Hoca-zâde Mehmed Efendi (ikinci defa) 461. — Hoca-zâde Esad Efendi (birinci defa) 461. — Zekeriyâzâde Yahya Efendi (birinci defa) 462. — Esad Efendi (ikinci defa) 464. — Yahya Efendi (ikinci defa) 464. — Ahizâde Hüseyin Efendi 464. — Yahya Efendi (üçüncü defa) 465. — Ebu Said Efendi (birinci defa) 465. — Muid Ahmed Efendi 466. — Abdürrahim Efendi 467. — Mehmed Bahai Efendi 468. — Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi 470. — Ebu Said Efendi (ikinci defa) 472. — Bahai Mehmed Efendi (ikinci defa) 472. — Ebu Said Efendi (üçüncü defa) 472. — Tulamcuzâde Abdurrahman Efendi 472. — Memikzâde Mustafa Efendi 473. — Hoca-zâde Me-

sud Efendi 473. — Hanefi Efendi 475. — Balizâde Mustafa Efendi 475. — Bolvi Mustafa Efendi 476. — Bursalı Mehmed Efendi (Esiri) 477. — Sunîzâde Mehmed Emin Efendi 478. — Minkarizâde Yahya Efendi 478. — Çatalcah Ali Efendi 479. — Ankaralı Mehmed Emin Efendi 480. — Debbağzâde Mehmed Efendi 481. — Seyyid Feyzullah Efendi 482. — Debbağzâde Mehmed Efendi (ikinci defa) 485. — Ebu Saidzâde Feyzullah Efendi 485. — Çatalcah Ali Efendi (ikinci defa) 487. — Ebu Saidzâde Feyzullah Efendi (ikinci defa) 487. — Sadık Mehmed Efendi 488. — Mehmed Efendi 489. — Seyyid Feyzullah Efendi (ikinci defa) 489. — Mehmed Efendi (ikinci defa) 489. —

KIRKINCI BÖLÜM

XVI. YÜZYILIN YARISIYLA XVII. YÜZYILDAKİ
FİKİR HAREKETLERİ 490-531.**Dinî, ilmî ve edebî eserler 490.**

Bir mukaddime 490. — Bu birbuçuk asırdaki başhca telif ve tercümeleler 490. —

Tarih, hal tercümeleri ve teşkilâta dair te'lifler ile şuarâ tezkireleri ve coğrafyaya aid eserler 496.

Genel ve özel bazı Osmanlı tarihleri 496. — Osmanlı devleti teşkilâtına aid eserler 501. — Terceme-i hale dair eserler 502. — Seyahatnâmelerle coğrafyaya aid eserler 505. —

Birbuçuk asırdaki tıbbî ve riyazî eserler 509.

Tıbbî eserler 509. —

Riyaziyeye dair eserler 516.**XVII. yüzyılda Garp ilim âlemi 518.****XVI. yüzyılın ikinci yarısında şiir ve edebiyat cereyanları 520.****XVII. yüzyıldaki edebî cereyan 522.**

KIRKBİRİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYILIN İKİNCİ YARISIYLA
XVII. YÜZYILDAKİ MEŞHUR BAZI İLİM
ADAMLARI 532-550.

Nevî Efendi 532. — Âli Efendi 534. — Nevalî 537. — Nevizâde Atâyî 538. — Kâtip Çelebi (Hacı Halife) 539. — Sarı Abdullah Efendi 545. — Hıbrî Ali Efendi 546. — Hezarfen Hüseyin Efendi 547. — Müneccimbaşı Ahmed Dede 548. —

Kütüphaneler 550.

KIRKİKİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYILIN İKİNCİ YARISIYLA
XVII. YÜZYILIN GÜZEL SANATLARI 551-574.

Mimarî eserler 551.

XVI. yüzyılın ikinci yarısındaki başlıca eserler 551. — XVII. yüzyılın mühim mimarî eserleri 553. — Mimarlar 556. —

Güzel Sanatlarda Hat Yani Yazı 557.

Sülüs ve Nesih hattatları 557. — Talik yazı 560. — Diğer bazı yazılar 561. —

Güzel Sanatlardan Musikiye Dair 502.

Telli ve kamış sazlar 562. —

Nakış ve Resim 568.

Nakkaşlar 568. — Ressamlar 568. — Oymacılık 579. —

Birbuçuk asırdaki Çinicilik 571.

Müzehhiblik 574.

KIRKÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XVI. YÜZYILIN SON YARISIYLA XVII.
YÜZYILDAKİ İKTİSADİ DURUM 575-583.

Dahilde yapılan metâ 579. —

KIRKDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI PADİŞAHLARININ ŞAHSİYETLERİ 584-591.

I. Sultan Mustafa 584. — II. Osman 585. — IV. Murad 586. — Sultan İbrahim 588. — IV. Mehmed 588. — II. Süleyman 590. — II. Ahmed 591. —

Osmanlı Tarihinin üçüncü cildinin birinci ve ikinci
kısımalarını yazarken görülen eserler 593.

İNDEKSLER 601

DÜZELTMELER 657